

Roman Abramowiç: Putin bilen gatnaşygy, jöhit jemagaty bilen baglanyşygy we milliarderlik derejesi

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Roman Abramowiç: Putin bilen gatnaşygy, jöhit jemagaty bilen baglanyşygy we milliarderlik derejesi ROMAN ABRAMOWIÇ: PUTIN BILEN GATNAŞYGY, JÖHIT JEMAGATY BILEN BAGLANÝŞYGY we MILLIARDERLIK DEREJESI

Britan futbol kluby «Çelsini» satyn alandygy bilen giňden tanalýan Abramowiç Russiýa-Ukraina gepleşiklerinde-de uly rol oýnaýar.

Rus milliarderi şol bir wagtyň özünden Ysraýylyň we Portugaliýanyň hem raýaty (AP)

Russiýa-Ukraina urşy başlanan wagtyndan başlap Ýewropa bileleşigi (ÝB), ABŞ we Britaniýanyň Birleşen korollygy (BK) dahylly baýlary sanskiýa berlenleriň sanawyna girizýär we bu adamlaryň Günbatardaky emläklerine el urýar. Russiýanyň döwlet ýolbaşçysy Wladimir Putiniňem arasynda bolan 11 adamy edil häzirki wagtda BK-yň sanksiýa sanawynda. Emma BK-da we ABŞ-da sanawa girizmelimi ýa dälmi dawasy gidýän ýene bir oligarh bar: ol hem britan futbol kluby «Çelsiniň» hojaýyny Roman Abramowiç. Putin bilen ýakyn gatnaşyklarynyň bardygy bilinýän urşuň başynda tankyt topunyň öz garşysyna öwrülmegi bilen kluby satmagy makul bildi we girdejisini Russiýa-Ukraina urşundan jebir çeken ýönekeý raýatlara bagyş etjekdigini aýtdy.

Meşhur milliarderiň beýtmek bilen sanksiýalardan gaça durmaga synanyşýandygy aýdylýar. Beýleki bir ýandan haýyr-sahawat kömekleri agzalanda Abramowiçiň aýratynam jöhiti jemagatynyň içinde sahylygy bilen tanalýar. Emma käborleri Abramowiçiň gumanitar işleriniň Russiýanyň syýasy täsir gurşawyny giňeltme maksadyna hyzmat edýändigini öňe sürýär.

Özüni «jöhiti sosialistleriniň baý pikir-düşünjesine, aktiwizme we medeni mirasyna bagly metbugat organy» hasaplaýan «Jewish Currents» gazetinde Abramowiçiň jöhiti jemagatlaryna eden haýyr-sahawat kömekleri barada aýdyldy.

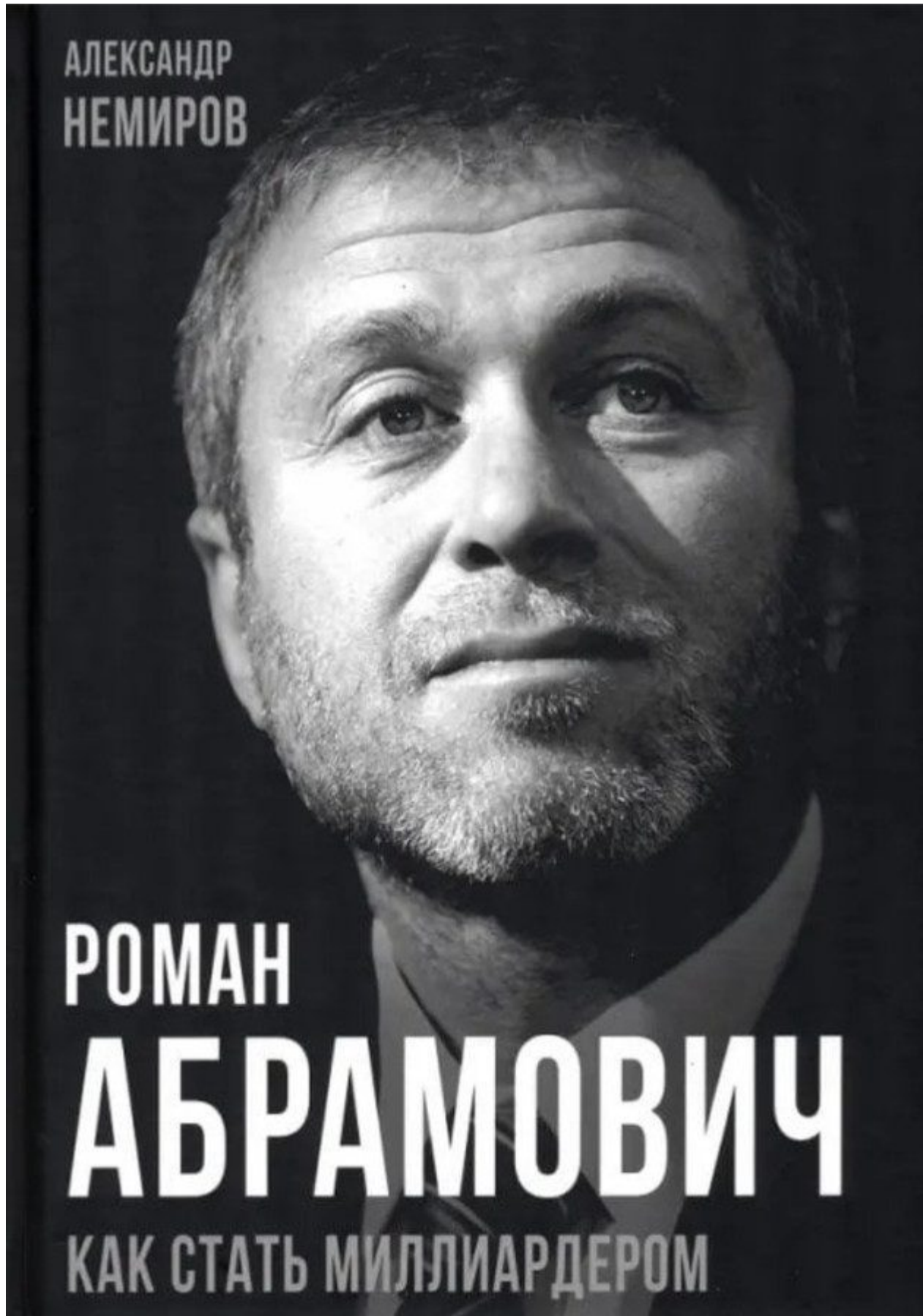
Dawid Klionyň «Biziň oligarhymyz» makalasynda rus milliarderiniň beýleki ýurtlardaky ýöredýän işleri, çagalygy we nädip baýandygy barada-da gürrüň edýär.

Makalada öňe saýlanýan temalaryň biremi Roman Abramowiç we onuň dünýä syýasatyna ýetirýän täsiri...

• **Abramowiçi milliarderlige getiren ýol**

Abramowiçiň terjimehalyny ýazan Dominik Midgleýdir Kris Hatçinsiň ýazmagyna görä rus milliarderi 1966-njy ýylda Saratowda, aňyrsy Ukrainanyň, Belorussiýanyň, Litwanyň jöhitlerine birikýän jöhiti maşgalasynda dünýä indi. Onuň ene-atasy Roman entek üç ýaşamanka ölüpdür. Ejesi Irina ogryn edilen abort operasiýasynda, kakasy Arkadiý bolsa gurluşyk

işlerinde işläp ýörkä heläkçilige uçrap aradan çykypdyr.

1986-njy ýylda ýigirmi ýaşyndaka köçe awtomatlary bilen

gidişen Abramowiç 1988-nji ýylda Mihail Gorbaçýowyň iş şertlerini liberallasdyrma maksatnamasyndan peýdalanylýan oýunjak öndürmege girişdi. Şondan soňky ýedi ýylda bolsa sowet çagalaryna rezin ördek satma işinden halkara bazarlarda nebit-gaz söwdasyna geçdi. Sowet Soýuzynda iň girdejili işleriň başyny çekýän jöhitler ýurt dargandan soň ösüp barýan erkin bazar ykdysadyýetini-de ellerine alypdyr. Abramowiç hem şolaryň biridi. Sowet Soýuzy 1991-nji ýylyň soňunda doly dargansoň Russiýanyň täze prezidenti Boris Ýelsin döwletiň garamagyndaky senagat edaralaryny hususlaşdyrmaga başlady. Biri-biri bilen 1995-nji ýylda tanşan Berezowskiý bilen Abramowiçem täze Russiýanyň proto-kapitalistleri boldy. Abramowiç şu döwürde özünden on ýaş uly Berezowskiniň howandarlygyna girdi. Iki şepe Ýelsin döwrüniň işlerinde dünýäniň iň uly energetika kompaniýalaryndan «Sibneft»-de aksiýa alyp milliarder boldy. 1998-nji ýyldaky ykdysady krizisiň yzyndan Putin iş başyna gelende bolsa iki şepäniň arasy açyldy. Belli bir wagtdan soň Putin bilen gidişip başlan Berezowskiý emläklerini hakyky bahasyndan arzan satansoň, Abramowiç «Sibneftiň» gözegçiligini öz eline aldy.

Bu wakanyň yzyndan Angliýa giden Berezowskiý 2008-nji ýylda «Sibneftdäki» aksiýalarynyň aslynda zor bilen elinden alynandygy boýunça arz etdi. 2012-nji ýylda onuň ýazan arzasy netijesiz tamamlandy. Milliarder 2013-nji ýylda Londondaky öýünde öz janyna kast etdi. Käbir adamlar onuň öz janyna kast etmeginiň mümkin däldigini öňe sürse-de netije çykmady we ölümü şübheliligine galdy.

Berezowskiý bilen birlikde ýurtdan çykyp gaýsan Wladimir Gusinski-de Putiniň nägileligini gazanan we şu döwürde ýurtdaky güýjüni ýitiren ologarhlaryň biridi.

Lýuksemburgda ýaşaýan rus bankiri we korrupsiýa garşy göreşiň aktiwisti Roman Borisowiç bu barada şeýle diýdi:

– Abramowiç aldym-berdimli söweşde hojaýynyndan (Berezowskä) ýüz öwüräýmelidi. Şeýle-de etdi. Ol şondan bäri Putine jany-teni bilen hyzmat etdi.

• **Abramowiçiň baýlygyny Putin dolandyrýarmy?**

2017-nji ýylda geçirilen barlagda Ryssiýanyň GSYIH-niň takmynan 60%-niň deňizden aňyrdadygy aýdylypdy. Bulam daşary ýurtda ep-esli trillion dollaryň bardygyny aňladýar.

Iňlis žurnalisti we ýazyhy Ben Judah «Putin Kremle ýakyn

oligarhlaryň elindäki puly hakykatdanam öz puly hasaplaýar we bu pul daşary ýurtdaky bähbitli işleri dowam etdirmek üçin ulanylyp bilner. Köplenjem şeýdildi» diýip ýazýar.

Abramowiç 2005-nji ýylyň 27-nji maýynda Kremlde bolan duşuşykda prezident Wladimir Putin bilen (AP)

Sowet Soýuzyndan soňky Russiýa hakynda birnäçe kitaplaryň awtory nýu-ýorkly Maşa Gessen şu babatda «oligarh» sözüniň «Russiýadaky güýjüň nähili işleýändigine degişli umuman ýalňys pikirleriň döremegine sebäp bolandygyny» aýtdy.

Gesseniň pikirçe, Ýelsin döwründe bu adalga hakykatdanam garaşsyz magnatlaryň höküm sürýän sistemasyna baha berende Putiniň iň birinji eden işi bu sistemany ýykmaq boldy. Gessen bu baýlar üçin «Indi diňe Putiniň rugsat beren möçberindäki baýlyga ýetip bilýärler» diýýär. 14 milliard dollarlyk baýlygy bardygy pikir edilýän Abramowiç bolsa baýlygyny Putiniň dolandyryandygyny aýdýanlara berk garşy çykýar. Mysal üçin, ol geçen ýyl «Çelsini» satyn alma karary bilen birlikde Abramowiçiň oýunçy satyn alma boýunça esasy işleri Putiniň buýurýandygyny öňe süren iňlis žurnalisti Katerina Beltonyň

üstünden arz edipdi. Ýöne häzir rus milliarderleri sanksiýa sanawlaryna alynanda, Abramowiç hakdaky bu aýyplamalar halkara jemgyýetçiligiň ünsüne düşdi.

• Baýlygyny Günbatara daşady

Abramowiç ýigrimi ýyldan gowrak wagt azyndan 200 million sterlingi BK-daky jaýlaryna daşady. Londonyň Toni raýonynda bir bina, Günbatar Susseksde bir howluly köşk, Jersidäki «Channel Island» salgyt jennetinde jaý satyn aldy. 2003-nji ýylda şol wagtlar britan futbolynyň yzynda süýrenip ýören «Çelsi FK-ny satyn aldy we kluby aýaga galdyrdy.

Klubyň güýçlenmegi ony tarapdarlarynyň arasynda hakyky gahrymana öwürdi. Ýakynda Russiýa-Ukraina urşunhň protest edilen oýnunda «Çelsiniň» tarapdarlarynhň «Roman Abramowiç» diýip gygyryşmagy munuň bir mysaly. «Çelsiniň» Abramowiçiň dünýä boýunça elitalaryň arasyna girmegine ýol arçandygy pikir edilýär.

Milliarderiň iudeý jemagatlary bilen gatnaşygy iudeý jemagatlaryna eden haýyr-sahawat kömeklerini-de Abramowiçe Ýsraýylda-da, ähli jöhit dünýäsinde tanalmagyna getirdi. Russiýanyň 1993-nji ýyldaky konstitusiýasy dini azatlygy kepillendirensoň, ýurtdaky jöhit oliharhlarynyň arasynda jemagat dawasy turdy. Ýokatda ady agzalan mediýa başlygy Gusinskiý belli bir derejede liberal rus-jöhit kongresiniň (RJC) esaslandyryjylaryndan biri bolan bolsa, Betezowskiý we Abramowiç kökli jöhit guramasy «Çabady» we onuň Russiýanyň baş hahamy Berel Lazary goldady.

Soňra Abramowiç Lazaryň başlyklyk edýän we RJC-ny çalt yzda galdyryp, ýurduň iň güýçli jöhit toparyna öwürülen Russiýanyň Jöhit jemgyýetleri Federasiýasynyň (FJCR) baş maddy hemaýatkärleriniň biri boldy. 2018-nji ýylda FJCR-niň başlygy haham Aleksandr Boroda Russiýadaky jöhit jemagatynyň ösüşiniň 80%-i üçin Abramowiçe minnetdardyklaryny aýdýardy:

– *Muny agzaýan bolmasa-da, men agzamak isleýärin. Sebäbi adamlar munuň çeşmesiniň kimdigini bilmeýär. Russiýanyň hemme ýerinde 160-dan gowrak jemgyýetimiz bar we Roman olaryň*

hemmesini goldaýar.

«Винтаж» rus aýdym-saz toparynyň R.Abramowiçi mahabatlandyryp aýdan «Roman» aýdymyndan bir epizod

Käbir synçylar Abramowiçiň baýlygyny şeýle görnüşde ulanmagynyňam Putinden üzňe bolup bilmejeguni öňe sürýär. Jöhit guramalarynda rus fondlaryny öwrenen we adyny bermekden saklanan bir çeşme «Putin häkimiýete gelende Gusinskiden dynmaly boldy, ýöne ol jöhitleriň duşmany hökmünde görülesi gelenokdy» diýdi.

«Jewish Currents» gazetine interwýu beren çeşme sözlerini şeýle dowam etdirdi:

– Şonuň üçin RJC-ä alternatiw jöhit guramalaryny gurmagy makul bildi. Abramowiç we onuň tanşy Lew Lewýew muny etmegine kömek beren iki esasy adamdy. Şeýle-de Abramowiç Russiýada we dünýäde «Çabady» goldamagyny dowam etdirdi. 2001-nji ýylda «Çabadyň» garamagyndaky Moskwanyň iň uly sinagogy bolan «Marina Rosça» sinagogy we «Iudeý jemagaty» merkezine baş million dollar bagyşlady. 2014-nji ýylda «Çabadyň» Aspendäki 18 million dollarlyk mega «Iudeý merkeziniň» açylyş dabarasyna gatnaşdy. Roman Abramowiçiň ady merkeziň girelgesiniň diwarynda haýyr-sahawat kömegini edenleriň arasynda ýer

alypdy. Abramowiç 2012-nji ýylda açylan Moskwadaky 50 million dollarlyk Jöhit muzeýiniň we «Hoşniýetlilik» merkeziniň gurluşygyna-da ep-esli maddy kömegini etdi.

«Çelsiniň» içinde-de antisemitizme garşy iş geçirmegi ýola goýan Abramowiçiň jöhitlere berýän goldawy Russiýanyň daşyndaky ABŞ-ly we BK-ly belli-başly guramalara-da baryp ýetdi. Jöhitleriň hak-hukuklaryny goramak maksady bilen gurlan, ştab-kwartirasy ABŞ-da ýerleşen «Töhmetlere we ret edilmelere garşy göreş» bileleşigi-de bu guramalaryň biri boldy.

Ysraýylyň prezidenti Isaak Hersog noýabrda Abramowiçiň edýän işlerini «sportyň ýagşylyk we hoşniýetlilik üçin nähili uly güýç bolup biljekdiginiň aýdyň mysaly» diýip baha berdi.

Abramowiçiň soňky ýigrimi ýylda jöhit haýyr-sahawat guramalaryna ýarym milliard dollar bagyşlandygy çak edilýär.

- Palestínadaky täze göçüp gelyän jöhitler üçin gurulýan ilatly nokatlary goldaýandygy öňe sürülýär

Abramowiçiň ysraýyl göçegçilerine-de goldaw berýändigini we muny

mäkäm gizleyändig öñe sürülyär. «BBC Arabic» habarlar gullugynyň 2020-nji ýylda geçiren barlagynyň netijesi Abramowiçiň Britaniýanyň Wirjiniýa adalarynda ýörite hasaba alynan göçme şereketleri ulanyandygyny we «Ir David» fondy diýen ysraýylly ekstremistik topara 100 million dollardan gowrak haýyr-sahawat kömegini edendigini ýüze çykardy.

«Elad» diýibem tanalýan topar segseninji ýyllardan bäri jöhit göçegçilerini okkupasiýa astyndaky Gündogar Ierusalime göçürip getirmek işleri bilen meşgullanýar. Barlaglar «Eladyň» 2005-2018-jji ýyllarda alan haýyr-sahawat kömekleriniň ýarsyna golaýynyň aňyrsynda Abramowiçiň durandygyny aýdýar.

Ysraýyl merkezli «Peace Now» parahatçylyk toparynyň deňdeş başlygy Hagit Ofra «Göçüp gelýänleriň palestinalylaryň öýlerini zor bilen eýelemek üçin ummasyz köp pula mätäçlikleri bar» diýdi: «Bu diňe bir adamdanyň gelýän ummasyz pul. Şunça köp haýyr-sahawat kömeginiň näme üçin edilyändigini özüňiz pikir ediberiň».

• Abramowiç Ysraýylyň rus syýasatyna täsirini ýetirip bilýärmí?

2018-nji ýylda Abramowiç gaýdyp geliş kanunyna laýyklykda Ysraýylyň raýaty boldy. Şeýlelik bilen ol Miriam Adelsonyň yzyndan iň baý ikinji ysraýylly boldy.

Ýewropa we amerikan hökümetleri Abramowiçe sanksiýa girizmegi pikir edip durka, Ysraýyl bu meselä ikerjiňlenmeli çemeleşdi. Häzire çenli Ysraýylyň premýer-ministri Naftali Bennettiňem beýanatlarynda Russiýanyň adyny agzamakdan gaça durýandygy göze ildi. Premýer-ministriň rus goşunlarynyň Ukraina çozmagynyň yzysüre özüni alyp barşy jedel turuzdy. Bennett ýaraşyk baglaşmagyny umyt edýändigini aýdyp gepleşik geçirmäge çagyrypdy we Ukrainanyň territorial bitewiliginiň tarapynda durýandygyny mälim edipdi. Emma beýanatda «Russiýa» sözünüň ýeke gezegem agzalmazlygy ünsi çekdi. Synçylaryň aýtmagyna görä bu ýagdaý uly möçberde Ýakyn Gündogardaky syýasy sazlaşyklardan gelip çykýar. Ýöne ysraýyllylar bilen ruslaryň arasyndaky giň gerimli maliýe we şahsy

gatnaşuklaryňam şu çemeleşmede täsirliidigi pikir edilýär. Abramowiç munuň iň aýdyň mysaly bolup orta çykýar.

Rus we ukrain delegasiýalarynyň üçünji gepleşiginiň şu gün geçirilmegine garaşylýar (AA)

• **Abramowiçiň gepleşiklerdäki roly**

Beýleki bir ýandan Ukraina hem jöhitler üçin möhüm ýurt. Jöhit ilatynyň köplügi boýunça dünýäniň başinji, Ýewropanyňam üçünji ýurdy bolan Ukrainanyň döwlet ýolbaşçysy Wladimir Zelenskiý Kiýewdäki «Holokost» ýadygärlik binasynyň ýakynyna raketa düşendigini aýdypdy. Özi-de jöhit bolan Zelenskiý beýanatynda dünýäniň çar künjündäki jöhitleri Russiýanyň agressiýasyna garşy seslenmäge çagyrypdy. Şol iktiarada Russiýadaky beýleki jöhit oligarhlar hem ýaraşyga çagyryş etmekte gijikmedi. Munuň yzysüre Abramowiçiň Belarus serhedinde bolup geçen ýaraşyk gepleşiklerinde rol oýnandygy orta çykdy. «The Jerusalem Post» gazetini Ukrainantň talaby boýunça milliarderiň gepleşiklerde araçyluk edýändigini aýtdy. Habarda Abramowiçiň gepleşiklere gatnaşmak üçin Ukraina gidendigi aýdylýar. Ysraýylly metbugat organy şeýle-de Abramowiçiň Ukrainadaky we Russiýadaky jöhit jemagatlary bilen ýakyn gatnaşyklarynyň bardygyny belleýär.

Ukrainanyň Ysraýyldaku adatdan daşary we doly ygtyýarly ilçusi Ýewgen Korniçuk Abramowiçiň gepleşiklere gatnaşýandygy barada üýtgeşik zat aýtmasa-da, «Ýeterlik täsiri bolan, ýardam edip hiljek islendik kişä minnetdardyr» diýdi.

«Jewish Currents», «BBC Arabic», «Jerusalem Post» gazetleriniň maglumatlary esasynda taýýarlandy.

Taýýarlan Çagla ÜREN. Publisistika